

Urbanek, Bożena

Seminaria metodologiczne z zakresu historii nauk medycznych

Medycyna Nowożytna 0, 63-66

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sprawozdania

Bożena Urbanek

Seminaria metodologiczne z zakresu historii nauk medycznych

Koncepcja powołania do życia seminarium o charakterze metodologicznym zrodziła się w końcu 1989 roku w kręgu młodych historyków z ośrodków akademickich: Poznania, Warszawy i Wrocławia, zajmujących się badaniem dziejów nauk medycznych. Patronat nad seminarium objął Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki Polskiej Akademii Nauk a stroną merytoryczno-organizacyjną - Pracownia Historii Nauk Medycznych IHNOiT PAN.

Bezpośrednią przyczyną utworzenia grupy seminaryjnej była artykułowana wielokrotnie przy różnych okazjach, a określana jako niepokojąca, nieobecność we współczesnych badaniach historyczno-medycznych nurtu metodologiczno-historycznego, rzutująca na stan obecnej, polskiej historiografii medycznej. Brak refleksji metodologicznej a nawet niejednokrotnie i warsztatowej doprowadził do powstania luk, niedostatków merytorycznych, zawężania horyzontów badawczych a w konsekwencji zwiększenia istniejącego już dystansu pomiędzy historią nauk medycznych a innymi dyscyplinami historycznymi.

Potrzeba powołania dyskusyjnej grupy roboczej okazała się niezbędna zwłaszcza przy istniejącym rozproszeniu środowiska historyków medycyny i wobec braku innej możliwości bezpośredniej wymiany myśli, weryfikacji poglądów i wspólnych ustaleń. Zatem seminarium metodologiczne adresowane jest do wszystkich historyków medycyny, lekarzy i historyków interesujących się tymi zagadnieniami. Jego twórcy mają nadzieję, że stanie się ono dla jego uczestników dodatkową inspiracją do podejmowania nowych tematów badawczych.

Wstępnie zaproponowano następującą problematykę prac seminaryjnych : Współpraca lekarz - historyk w badaniach historyczno-medycznych i dydaktyce - problemy metodologiczne i konsekwencje praktyczne; Źródła historyczno-medyczne i ich interpretacja; Dydaktyka historii nauk medycznych; Bank informacji o badaniach historyczno-medycznych ; Centralne problemy badawcze i ich znaczenie dla rozwoju dyscypliny; Integracja badań historyczno-medycznych i historycznych - możliwości i bariery.

Seminaria posiadają jednak formułę otwartą a jego uczestnicy mają bezpośredni wpływ na jego kształt merytoryczny w tym i tematykę. Odbywają się one dwa razy w roku, pierwsze zorganizowano w maju 1990r.

Ogólnie do tej pory tematem zorganizowanych już seminariów była współpraca lekarza-historyka i historyka a pośrednio i integracja badań historyczno-medycznych i historycznych; źródła historyczno-medyczne i ich interpretacja; częściowo

dokonano też wstępnego ustalenia problemów badawczych w dziedzinie metodologii i historii nauk medycznych. Szczegółowo zaś w kolejności zorganizowanych spotkań Jaromir Jeszke /Poznań/ w wystąpieniu „Historia medycyny a medycyna historyczna” przedstawił uwagi o zawodzie historyka medycyny i jego dyscyplinie, Wojciech Wrzosek /Poznań/ zaprezentował referat pt. „Historiografia tradycyjna a historiografia nowoczesna” w którym omówił cechy historiografii tradycyjnej, kształtowanie się historiografii nowoczesnej, różnice między historiografią narracyjną a historiografią problemową i dylematy nowoczesnej historiografii. Kontynuacją podjętego przez J. Jeszke tematu na pierwszym spotkaniu było wystąpienie Krzysztofa G. Jeziorskiego /Warszawa/ pt. „Ewolucja myśli medycznej w oczach lekarza”, który stwierdził m.in. że: do prawidłowego odtworzenia rozwoju myśli medycznej niezbędna jest wszechstronna wiedza stale pogłębianą literaturą fachową i doświadczeniem w pracy klinicznej; wiele źródeł medycznych wymaga weryfikacji opartej na współczesnej wiedzy; w ustaleniu kryterium chronologicznego powinny decydować fakty w istotny sposób zmieniające sytuację zdrowotną społeczeństwa. Ponadto wiele nowych sugestii wniósł referat Tadeusza Srogosza /Łódź/ „Dzieje myśli medycznej czasów nowożytnych - postulaty badawcze i propozycje metodologiczne”. T. Srogosz za najważniejsze mankamenty polskiej historii medycyny uznał nieznaną historię metodologii historii. Wezwaniem dla współczesnego historyka myśli medycznej są jego zdaniem: kierunki metodologiczne historii funkcjonujące po tzw. przełomie modernizacyjnym, teorie z zakresu filozofii nauki i ustalenia historii nauki. Szczegółowo zaś zagadnienia: problem występowania trwałości systemów i oddziaływania procesu instytucjonalizacji nauki, kształtowania się środowiska medycznego a także znaczenia jednostek w dziejach nauki, sytuacji odkryciogennej w tym roli uwarunkowań, odkryć równoczesnych, przedwczesnych oraz predeterminacji i przypadku w procesie odkrycia naukowego oraz kulturowo-ekonomiczne podłoże rozwoju nauki. T. Srogosz zaproponował trzy wspólnie ze sobą powiązane zasady metodologiczne, które warunkują ujęcie historii myśli medycznej w sposób nowoczesny. A mianowicie: przewyższanie idiograficznej koncepcji dziejów, uwzględnianie nauk społecznych, zobiektywizowanie procesu dziejowego.

Dyskusja wywołana wysłuchaniem w/w referatów i wystąpień dotyczyła następujących problemów:

1/ odmienności punktów widzenia w uprawianiu historii medycyny przez historyka i lekarza. Wpływu przygotowania fachowego na wybór tematów i jego ujęcie oraz sposób interpretacji. Dla lekarza wiedza aktualna stanowi element wyjścia, jest stanem porównań i kierunkiem retrospekcji. W opracowaniach historycznych lekarzy dominują często uwarunkowania wewnętrzne, medyczne a pomijane są zewnętrzne m.in. stanowiące tło, otoczkę zjawisk, rozwijających w czasie nurtów jak np. kulturowych, oświatowych itp. Dla historyka często wielką przeszkodę stanowią zagadnienia związane z kliniką, terapią, działalnością praktyczną, mniej zaś kształtowanie się i rozwój trendów, doktryn w nauce medycznej.

2/ uwzględnienie konieczności interdyscyplinarności badań i istniejącego w świecie kierunku profesjonalnego. Dokonanie merytorycznego podziału zadań,

zachowanie np. dla lekarzy tematyki z tzw. medycyny wewnętrznej tj. dziejów scho-
rzeń, diagnostyki terapii.

3/przyjęcie historii medycyny jako odrębnej specjalności z dziedziny historii.
W tym uznano za niezbędne stworzenie własnego aparatu badawczego zarówno
w zakresie warsztatu historyka, źródłoznawstwa, norm periodyzacji /wyznaczenia
kryteriów, dopuszczenia możliwości poszerzania przedziałów czasowych/.

4/wprowadzenie nowych metod, środków przekazu historycznego. W tym m.in.
zastosowanie modelowych wzorców przy uwzględnieniu różnorodności rozwiązań
szczególnie dotyczących udawadniania hipotez, formułowania sądów oraz poszuki-
wanie sposobów syntezy dziejów.

Następne dwa seminaria, zorganizowane w bieżącym roku dotyczyły zagadnień
źródłoznawczych. Pierwsze z nich było spotkaniem informacyjnym o polskich mate-
riałach, archiwach i bibliotekach w dawnej ZSRR. Jan Kozłowski /Zakład Historii
Organizacji Nauki Warszawa/ omówił: „Polonica XVIII-wieczne w zbiorach Wilna
i Leningradu „koncentrując się przede wszystkim na tamtejszych katalogach, inwen-
tarzach, dostępności i zasadach udostępniania. Bożena Urbanek (Warszawa)
przedstawiła lwowskie XVIII i XIX-wieczne zbiory do historii medycyny i farmacji.
Tematem kolejnego seminarium były problemy źródłoznawcze związane z aktual-
nymi badaniami nad XIX stuleciem prowadzonymi w Zespole Historii Nauk Medycy-
nych pod kierunkiem doc. dr hab. Zofii Podgórskiej-Klawe. Posiedzenie miało
charakter panelu. Główni moderatorzy panelu podzielili się swoimi uwagami, trud-
nościami w pracy ze źródłami o różnym charakterze i pochodzeniu. I tak J. Jeszke
dokonał oceny przydatności i dostępności źródeł z zakresu etnomedycyny, dotyczą-
cych popularnych środków i sposobów znajdujących zastosowanie w ludowym lecz-
nictwie Wielkopolskim /stopień precyzyjności danych źródłowych, rola źródeł analog-
icznych w tym z innych obszarów Polski, zakres i ograniczenia w stosowaniu hipotez/.
Elżbieta Więckowska /Wrocław/ poruszyła kwestię terminologii źródłowej tj.
jednoznaczności w rozumieniu i wykorzystywaniu przez badaczy XIX stulecia ok-
reśleń i pojęć naukowych np. „opieka zdrowotna”, „służba zdrowia”, „publiczna
służba zdrowia” itp. Ponadto problematykę sposobów i możliwości budowania ok-
reślonych modeli badanych zjawisk, np. model opieki lekarskiej zorganizowanej
przez społeczne ogniwa, badania korelacji między opracowanym modelem a prak-
tyką. Zwróciła też uwagę na konieczność sprawdzania wiarygodności otrzymanych
wyników badawczych. Z kolei Andrzej Syroka /Wrocław/ podzielił się swoimi spo-
strzeżeniami z pracy nad XVIII-wiecznymi śląskimi kalendarzami, podkreślając ich
specyfikę, unikatowość i różnorodność zawartych w nich informacji medycznych.
B. Urbanek przedstawiła drogę recepcji, przenikania teorii medycznych i społecznych
do XIX-wiecznej opieki nad chorym na ziemiach polskich, uwzględniając tok i etapy
poszukiwań badawczych oraz rodzaje źródeł, w tym piśmiennictwo naukowe, popu-
larno-naukowe, zbiory aktowe, narracyjne, ikonograficzne.

W dyskusji podkreślano konieczność szerokiego wykorzystywania różnego ro-
dzaju źródeł przy dostrzeganiu ich odmienności i odrębności np. pod względem
gatunku, twórcy, miejsca wydania. Zwracano uwagę na rolę źródeł analogicznych

ale przesuniętych np. w czasie /możliwości zastosowania zawartych w nich informacji, w tym i niebezpieczeństwa/. Stworzenie na podstawie źródeł dotąd mało eksploatowanych nowych tematów badawczych.

Również ostatnie w 1991r. seminarium poświęcone było zagadnieniom źródłoznawczym. Na tym posiedzeniu Bogdan Rok z Instytutu Historii Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawił „Pojęcie śmierci w źródłach nowożytnych”¹. W swym wystąpieniu B. Rok omówił poglądy dotyczące śmierci na tle różnorodnych źródeł (np. poradników, rozpraw, traktatów i zapisów testamentowych) uwzględniając ich zakres, zasięg i czas występowania.

Mamy nadzieję, iż tematyka dotycząca metodologii historii medycyny będzie kontynuowana. Zapraszamy do udziału w naszych seminariach.

PRZYPISY

¹ B. Rok jest autorem pracy „Zagadnienia śmierci w kulturze Rzeczypospolitej czasów saskich”, Wrocław 1991, s. 226